॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके पञ्चमः प्रपाठकः ॥

अग्नेः कृत्तिकाः। शुक्रं परस्ताज्ज्योतिरवस्तात्। प्रजापते रोहिणी। आपः परस्तादोषधयोऽवस्तात्। सोमस्येन्वका वितितानि। परस्ताद्वयन्तोऽवस्तात्। रुद्रस्य बाहू। मृगयवः परस्ताद्विक्षारोऽवस्तात्। अदित्यै पुनर्वसू। वातः परस्तादार्द्रमवस्तात्॥१॥

बृहस्पतेस्तिष्यः। जुह्वतः परस्ताद्यजमाना अवस्तात्। सर्पाणामाश्रेषाः। अभ्यागच्छन्तः परस्तादभ्यानृत्यन्तोऽवस्तात्। पितॄणां मघाः। रुदन्तः परस्तादपभ्रꣳशोऽवस्तात्। अर्यम्णः पूर्वे फल्गुनी। जाया परस्तादृषभोऽवस्तात्। भगस्योत्तरे। वहतवः परस्ताद्वहमाना अवस्तात्॥२॥

देवस्य सवितुरहस्तः। प्रसवः परस्तात्सनिरवस्तात्। इन्द्रस्य चित्रा। ऋतं परस्तात्सत्यमवस्तात्। वायोर्निष्ट्या व्रततिः। परस्तादसिद्धिरवस्तात्। इन्द्राग्नियोर्विशाखे। युगानि परस्तात्कृषमाणा अवस्तात्। मित्रस्यानूराधाः। अभ्यारोहत्परस्तादभ्यारूढमवस्तात्॥३॥

इन्द्रस्य रोहिणी। शृणत्परस्तात्प्रतिशृणदवस्तात्। निर्ऋत्यै मूलवर्हणी। प्रतिभञ्जन्तः परस्तात्प्रतिशृणन्तोऽवस्तात्।

अ॒पां पूर्वा॑ अषा॒ढाः। वर्चः॑ प॒रस्ता॒त्समि॑तिर॒वस्ता॑त्। विश्वे॑षां दे॒वाना॒मुत्त॑राः। अ॒भि॒जय॑त्प॒रस्ता॑द॒भिजि॑तम॒वस्ता॑त्। विष्णोः॑ श्रो॒णा पृ॒च्छमा॑नाः। प॒रस्ता॒त्पन्था॑ अ॒वस्ता॑त्॥४॥

वसू॑ना॒ꣳ श्रवि॑ष्ठाः। भू॒तं प॒रस्ता॒द्भूति॑र॒वस्ता॑त्। इन्द्र॑स्य श॒तभि॑षक्। वि॒श्वव्य॑चाः प॒रस्ता॑द्वि॒श्वक्षि॑तिर॒वस्ता॑त्। अ॒जस्यैक॑पदः॒ पूर्वे॑ प्रोष्ठप॒दाः। वै॒श्वा॒न॒रं प॒रस्ता॑द्वैश्वावस॒वम॒वस्ता॑त्। अहे॑र्बु॒ध्नि॒य॒स्योत्त॑रे। अ॒भि॒षि॒श्चन्तः॑ प॒रस्ता॑दभिषु॒ण्वन्तो॒ऽवस्ता॑त्। पू॒ष्णो रे॒वती॑। गावः॑ प॒रस्ता॑द्व॒त्सा अ॒वस्ता॑त्। अ॒श्विनो॑रश्व॒युजौ॑। ग्रामः॑ प॒रस्ता॒त्सेना॒ऽवस्ता॑त्। य॒मस्या॑प॒भर॑णीः। अ॒प॒कर्ष॑न्तः प॒रस्ता॑दप॒वह॑न्तो॒ऽवस्ता॑त्। पू॒र्णा प॒श्चाद्यत्ते॑ दे॒वा अद॑धुः॥५॥

आ॒र्द्रम॒वस्ता॒द्वह॑माना अ॒वस्ता॑द॒भ्यारू॑ढम॒वस्ता॒त्पन्था॑ अ॒वस्ता॑द्व॒त्सा अ॒वस्ता॒त्पश्च॑ च॥——[१]

यत्पुण्यं॒ नक्ष॑त्रम्। तद्वट्कु॑र्वीतोपव्यु॒षम्। य॒दा वै सूर्य॑ उ॒देति॑। अथ॒ नक्ष॑त्रं॒ नैति॑। याव॑ति॒ तत्र॒ सूर्यो॒ गच्छे॑त्। यत्र॑ जघ॒न्यं॑ पश्ये॑त्। ताव॑ति कुर्वीत यत्का॒री स्यात्। पु॒ण्या॒ह ए॒व कु॑रुते। ए॒वꣳ ह॒ वै य॒ज्ञेषु॑ च श॒तद्यु॑म्नं च मा॒त्स्यो निर॑वसाय॒यां च॑कार॥६॥

यो वै न॑क्ष॒त्रिय॑ं प्र॒जाप॑तिं॒ वेद॑। उ॒भयो॑रेनं लो॒कयो॑र्विदुः। हस्त॑ ए॒वास्य॒ हस्तः॑। चि॒त्रा शिरः॑। निष्ट्या॒ हृद॑यम्। ऊ॒रू विशा॑खे। प्र॒ति॒ष्ठाऽनू॑रा॒धाः। ए॒ष वै न॑क्ष॒त्रियः॑ प्र॒जाप॑तिः। य ए॒वं वेद॑।

उ॒भयो॑रेनं लो॒कयो॑र्विदुः॥७॥

अ॒स्मिꣳश्चा॒मुष्मिꣳ॑श्च। यां का॒मये॑त दुहि॒तरं॑ प्रि॒या स्या॒दिति॑। तां निष्पा॑यां दद्यात्। प्रि॒यैव भ॑वति। नेव॒ तु पुन॒राग॑च्छति। अ॒भि॒जिन्नाम॒ नक्ष॑त्रम्। उ॒परि॑ष्टादषा॒ढाना॑म्। अ॒वस्ता॑च्छ्रो॒णाये॑। दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आसन्। ते दे॒वास्तस्मि॒न्नक्ष॑त्रे॒ऽभ्य॑जयन्॥८॥

यद॒भ्यज॑यन्। तद॑भि॒जितो॑ऽभिजि॒त्त्वम्। यं का॒मये॑तानप-ज॒य्यं ज॑ये॒दिति॑। तमे॒तस्मि॒न्नक्ष॑त्रे यातयेत्। अ॒न॒प॒ज॒य्यमे॒व ज॑यति। पा॒पप॑राजितमिव॒ तु। प्र॒जाप॑तिः प॒शून॑सृजत। ते नक्ष॑त्रं नक्षत्र॒मुपा॑तिष्ठन्त। ते स॒माव॑न्त ए॒वाभ॑वन्। ते रे॒वती॒मुपा॑तिष्ठन्त॥९॥

ते रे॒वत्यां॒ प्राभ॑वन्। तस्मा॑द्रे॒वत्यां॑ पशू॒नां कु॑र्वीत। यत्किं चा॑र्वा॒चीन॒ꣳ सोमा॑त्। प्रैव भ॑वन्ति। स॒लि॒लं वा इ॒दम॑न्त॒रासी॑त्। यदत॑रन्। तत्तार॑काणां तारक॒त्वम्। यो वा इ॒ह यज॑ते। अ॒मुꣳ स लो॒कं न॑क्षते। तन्नक्ष॑त्राणां नक्षत्र॒त्वम्॥१०॥

दे॒व॒गृ॒हा वै नक्ष॑त्राणि। य ए॒वं वेद॑। गृ॒ह्य॑व भ॑वति। यानि॒ वा इ॒मानि॑ पृथि॒व्याश्चि॒त्राणि॑। तानि॒ नक्ष॑त्राणि। तस्मा॑दश्ली॒लना॑मꣳश्चि॒त्रे। नाव॑स्ये॒न्न य॑जेत। यथा॑ पापा॒हे कु॑रु॒ते। ता॒दृगे॒व तत्। दे॒व॒न॒क्ष॒त्राणि॒ वा अ॒न्यानि॑॥११॥

य॒म॒न॒क्ष॒त्राण्य॒न्यानि॑। कृत्ति॑काः प्रथ॒मम्। विशा॑खे उत्त॒मम्।

तानि॑ देवनक्ष॒त्राणि॑। अ॒नू॒रा॒धाः प्र॑थ॒मम्। अ॒प॒भर॑णीरुत्त॒मम्। तानि॑ यमनक्ष॒त्राणि॑। यानि॑ देवनक्ष॒त्राणि॑। तानि॒ दक्षि॑णेन॒ परि॑यन्ति। यानि॑ यमनक्ष॒त्राणि॑॥१२॥

तान्युत्त॑रेण। अन्वे॑षामरा॒त्स्मेति॑। तद॑नूरा॒धाः। ज्ये॒ष्ठमे॑षाम-वधि॒ष्मेति॑। तज्ज्ये॑ष्ठ॒घ्नी। मूल॑मेषामवृक्षा॒मेति॑। तन्मू॑ल॒वर्ह॑णी। यन्नास॑हन्त। तद॑षा॒ढाः। यदश्नो॑णत्॥१३॥

तच्छ्रो॒णा। यदशृ॑णोत्। तच्छ्र॒विष्ठाः। यच्छ॒तमभि॑षज्यन्। तच्छ॒तभि॑षक्। प्रो॒ष्ठ॒प॒देषूद॑यच्छन्त। रे॒वत्या॑मरवन्त। अ॒श्व॒युजो॑रयुञ्जत। अ॒प॒भर॑णीष्वपा॑वहन्। तानि॒ वा ए॒तानि॑ यमनक्ष॒त्राणि॑। यान्ये॒व दे॑वनक्ष॒त्राणि॑। तेषु॑ कुर्वीत यत्का॒री स्यात्। पु॒ण्या॒ह ए॒व कु॑रुते॥१४॥

च॒का॒रै॒वं वेदो॒भयो॑रेनं लो॒कयो॑र्विदुरजयन्त्रे॒वती॒मुपा॑तिष्ठन्त नक्षत्र॒त्वम॒न्यानि॒ यानि॑ यमनक्ष॒त्राण्यश्नो॑णद्यम-नक्ष॒त्राणि॒ त्रीणि॑ च॥ [२]

दे॒वस्य॑ सवि॒तुः प्रा॒तः प्र॑स॒वः प्रा॒णः। वरु॑णस्य सा॒यमा॑स॒वो॑ऽपा॒नः। यत्प्र॑ती॒चीन॑ं प्रात॒स्तना॑त्। प्रा॒चीन॑ꣳ सङ्ग॒वात्। ततो॑ दे॒वा अ॑ग्निष्टो॒मं निर॑मिमत। तत्तदात्त॑वीर्यं निर्मा॒र्गः। मि॒त्रस्य॑ सङ्ग॒वः। तत्पुण्यं॑ तेज॒स्व्यह॑ः। तस्मा॒त्तर्हि॑ प॒शवः॑ स॒माय॑न्ति। यत्प्र॑ती॒चीन॑ꣳ सङ्ग॒वात्॥१५॥

प्रा॒चीन॑ं म॒ध्यं दि॑नात्। ततो॑ दे॒वा उ॒क्थ्यं॑ निर॑मिमत। तत्तदात्त॑वीर्यं निर्मा॒र्गः। बृह॒स्पते॑र्म॒ध्यं दि॑नः। तत्पुण्यं॑

तेज॒स्व्यहः॑। तस्मा॒त्तर्हि॒ तेक्षि॑णष्ठं तपति। यत्प्र॑ती॒चीनं॑ म॒ध्यं दि॑नात्। प्रा॒चीन॑मपरा॒ह्णात्। ततो॑ दे॒वाः षो॑ड॒शिनं॒ निर॑मिमत। तत्तदात्त॑वीर्यं निर्मा॒र्गः॥१६॥

भग॑स्यापरा॒ह्णः। तत्पुण्यं॑ तेज॒स्व्यहः॑। तस्मा॑दपरा॒ह्णे कु॑मा॒र्यो॑ भग॑मि॒च्छमा॑नाश्चरन्ति। यत्प्र॑ती॒चीन॑मपरा॒ह्णात्। प्रा॒चीनꣳ॑ सा॒यात्। ततो॑ दे॒वा अ॑तिरा॒त्रं निर॑मिमत। तत्तदात्त॑वीर्यं निर्मा॒र्गः। वरु॑णस्य सा॒यम्। तत्पुण्यं॑ तेज॒स्व्यहः॑। तस्मा॒त्तर्हि॒ नानृ॑तं वदेत्॥१७॥

ब्रा॒ह्म॒णो वा अ॑ष्टावि॒ꣳशो नक्ष॑त्राणाम्। स॒मा॒नस्याह्नः॒ पञ्च॒ पुण्या॑नि॒ नक्ष॑त्राणि। च॒त्वार्य॑श्ली॒लानि॑। तानि॒ नव॑। यच्च॑ प॒रस्ता॒न्नक्ष॑त्राणां॒ यच्चा॒वस्ता॑त्। तान्येका॑दश। ब्रा॒ह्म॒णो द्वा॑द॒शः। य ए॒वं वि॒द्वान्त्स॑ंवत्स॒रं व्र॒तं चर॑ति। स॒ंव॒त्स॒रेणै॒वास्य॑ व्र॒तं गु॒प्तं भ॑वति। स॒मा॒नस्याह्नः॒ पञ्च॒ पुण्या॑नि॒ नक्ष॑त्राणि। च॒त्वार्य॑श्ली॒लानि॑। तानि॒ नव॑। आ॒ग्ने॒यी रात्रिः॑। ऐ॒न्द्रमहः॑। तान्येका॑दश। आ॒दि॒त्यो द्वा॑द॒शः। य ए॒वं वि॒द्वान्त्स॑ंवत्स॒रं व्र॒तं चर॑ति। स॒ंव॒त्स॒रेणै॒वास्य॑ व्र॒तं गु॒प्तं भ॑वति॥१८॥

स॒ङ्ग॒वाथ्षो॑ड॒शिनं॒ निर॑मिमत॒ तत्तदात्त॑वीर्यं निर्मा॒र्गो व॑देद्भवति समा॒नस्याह्नः॒ पञ्च॒ पुण्या॑नि॒ नक्ष॑त्राण्य॒ष्टौ च॑॥ [३]

ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति। कति॒ पात्रा॑णि य॒ज्ञं व॑ह॒न्तीति॑। त्रयो॑द॒शेति॑ ब्रूयात्। स यद्ब्रू॒यात्। कस्तानि॒ निर॑मिमी॒तेति॑।

प्रजापतिरिति ब्रूयात्। स यद्ब्रूयात्। कुतस्तानि निरमिमीतेति। आत्मन इति। प्राणापानाभ्यामेवोपाꣳ-श्वन्तर्यामौ निरमिमीत॥१९॥

व्यानादुपाꣳशुसवनम्। वाच ऐन्द्रवायवम्। दक्षक्रतुभ्यां मैत्रावरुणम्। श्रोत्रादाश्विनम्। चक्षुषः शुक्रामन्थिनौ। आत्मन आग्रयणम्। अङ्गेभ्य उक्थ्यम्। आयुषो ध्रुवम्। प्रतिष्ठाया ऋतुपात्रे। यज्ञं वाव तं प्रजापतिर्निरमिमीत। स निर्मितो नाद्भ्रियत समब्लीयत। स एतान्प्रजापतिरपिवापानपश्यत्। तां निरवपत्। तैर्वै स यज्ञमप्यवपत्। यदपिवापा भवन्ति। यज्ञस्य धृत्या असंब्लयाय॥२०॥

उपाꣳश्वन्तर्यामौ निरमिमीतामिमीत षड्ढ॥ [४]

ऋतमेव परमेष्ठि। ऋतं नात्येति किञ्चन। ऋते समुद्र आहितः। ऋते भूमिरियꣳश्रिता। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा। तप आक्रान्तमुष्णिहा। शिरस्तपस्याहितम्। वैश्वानरस्य तेजसा। ऋतेनास्य नि वर्तये। सत्येन परि वर्तये। तपसाऽस्यानु वर्तये। शिवेनास्योप वर्तये। शग्मेनास्याभि वर्तये। तदृतं तत्सत्यम्। तद्ब्रूतं तच्छकेयम्। तेन शकेयं तेन राध्यासम्॥२१॥

यद्धर्मः पर्यवर्तयत्। अन्तान्पृथिव्या दिवः। अग्निरीशान ओजसा। वरुणो धीतिभिः सह। इन्द्रो मरुद्भिः सखिभिः सह। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा। तप आक्रान्तमुष्णिहा।

शिर॒स्तप॒स्याहि॑तम्। वै॒श्वा॒न॒रस्य॒ तेज॑सा। ऋ॒तेना॑स्य॒ नि व॑र्तये। स॒त्येन॒ परि॑ वर्तये। तप॑सा॒ऽस्यानु॑ वर्तये। शि॒वेना॒स्योप॑ वर्तये। श॒ग्मेना॑स्या॒भि व॑र्तये। तद॒तं तत्स॒त्यम्। तद्ब्र॒तं तच्छ॑केयम्। तेन॑ शकेयं॒ तेन॑ राध्यासम्॥२२॥

यो अ॒स्याः पृ॑थि॒व्यास्त्व॒चि। नि॒व॒र्तय॒त्योष॑धीः। अ॒ग्निरीशा॑न॒ ओज॑सा। वरु॑णो धी॒तिभिः॑ स॒ह। इन्द्रो॑ म॒रुद्भिः॒ सखि॑भिः स॒ह। अ॒ग्निस्ति॒ग्मेन॑ शो॒चिषा॑। तप॒ आक्रा॑न्तमु॒ष्णिहा॑। शिर॒स्तप॒स्याहि॑तम्। वै॒श्वा॒न॒रस्य॒ तेज॑सा। ऋ॒तेना॑स्य॒ नि व॑र्तये। स॒त्येन॒ परि॑ वर्तये। तप॑सा॒ऽस्यानु॑ वर्तये। शि॒वेना॒स्योप॑ वर्तये। श॒ग्मेना॑स्या॒भि व॑र्तये। तद॒तं तत्स॒त्यम्। तद्ब्र॒तं तच्छ॑केयम्। तेन॑ शकेयं॒ तेन॑ राध्यासम्॥२३॥

एकं॒ मास॒मुद॑सृजत्। प॒र॒मे॒ष्ठी प्र॒जाभ्यः॑। तेना॑भ्यो॒ मह॒ आव॑हत्। अ॒मृतं॒ मर्त्या॑भ्यः। प्र॒जामनु॒ प्र जा॑यसे। तदु॑ ते मर्त्या॒मृतम्॑। येन॒ मासा॑ अर्धमा॒साः। ऋ॒तवः॑ परिवत्स॒राः। येन॒ ते ते॑ प्रजापते। ई॒जा॒नस्य॒ न्यव॑र्तयन्। तेना॒हम॒स्य ब्रह्म॑णा। निव॑र्तयामि जी॒वसे॑। अ॒ग्निस्ति॒ग्मेन॑ शो॒चिषा॑। तप॒ आक्रा॑न्तमु॒ष्णिहा॑। शिर॒स्तप॒स्याहि॑तम्। वै॒श्वा॒न॒रस्य॒ तेज॑सा। ऋ॒तेना॑स्य॒ नि व॑र्तये। स॒त्येन॒ परि॑ वर्तये। तप॑सा॒ऽस्यानु॑ वर्तये। शि॒वेना॒स्योप॑ वर्तये। श॒ग्मेना॑स्या॒भि व॑र्तये। तद॒तं तत्स॒त्यम्। तद्ब्र॒तं तच्छ॑केयम्। तेन॑ शकेयं॒ तेन॑ राध्यासम्॥२४॥

परिवर्तये सहाभिवर्तय उष्णिहा राध्यासं न्यवर्तयन्नुपवर्तये चत्वारि च। (ऋतमेव षोडश। यद्धर्मो यो अस्याः सप्तदशसप्तदश। एकं मासं चतुर्विꣳशतिः)॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत। तदसुरा अकुर्वत। तेऽसुरा ऊर्ध्वं पृष्ठेभ्यो नापश्यन्। ते केशानग्रेऽवपन्त। अथ श्मश्रूणि। अथोपपक्षौ। ततस्तेऽवाञ्च आयन्। पराऽभवन्। यस्यैवं वपन्ति। अवाङेति॥२५॥

अथो परैव भवति। अथ देवा ऊर्ध्वं पृष्ठेभ्योऽपश्यन्। त उपपक्षावग्रेऽवपन्त। अथ श्मश्रूणि। अथ केशान्। ततस्तेऽभवन्। सुवर्गं लोकमायन्। यस्यैवं वपन्ति। भवत्यात्मना। अथो सुवर्गं लोकमेति॥२६॥

अथैतन्मनुर्वप्रे मिथुनमपश्यत्। स श्मश्रूण्यग्रेऽवपत। अथोपपक्षौ। अथ केशान्। ततो वै स प्राजायत प्रजया पशुभिः। यस्यैवं वपन्ति। प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते। देवासुराः संयत्ता आसन्। ते संवत्सरे व्यायच्छन्त। तान्देवाश्चातुर्मास्यैरेवाभि प्रायुञ्जत॥२७॥

वैश्वदेवेन चतुरो मासोऽवृञ्जतेन्द्रराजानः। ताञ्छीर्षं नि चावर्तयन्त परि च। वरुणप्रघासैश्चतुरो मासोऽवृञ्जत वरुणराजानः। ताञ्छीर्षं नि चावर्तयन्त परि च। साकमेधैश्चतुरो मासोऽवृञ्जत सोमराजानः। ताञ्छीर्षं नि चावर्तयन्त परि च। या संवत्सर उपजीवाऽऽसीत्।

तामे॑षामवृञ्जत। ततो॑ दे॒वा अभ॑वन्। पराऽसु॑राः॥२८॥

य ए॒वं वि॒द्वाꣳश्चा॑तुर्मा॒स्यैर्यज॑ते। भ्रातृ॑व्यस्यै॒व मा॒सो वृ॒क्का। शी॒र्ष॒ं नि च॑ व॒र्तय॑ते॒ परि॑ च। यैषा स॑ंवत्स॒र उ॑पजी॒वा। वृ॒ङ्क्ते॒ तां भ्रातृ॑व्यस्य। क्षु॒धाऽस्य॒ भ्रातृ॑व्यः॒ परा॑ भवति। लो॒हि॒ता॒य॒सेन॒ नि व॑र्तयते। यद्वा इ॒माम॒ग्निर्ऋ॒तावाग॑ते निव॒र्तय॑ति। ए॒तदे॒वैनाꣳ॑ रू॒पं कृ॒त्वा निव॑र्तयति। सा ततः॒ श्वश्वो॒ भूय॑सी॒ भव॑न्त्येति॥२९॥

प्र जा॑यते। य ए॒वं वि॒द्वाल्लौ॑हिताय॒सेन॑ निव॒र्तय॑ते। ए॒तदे॒व रू॒पं कृ॒त्वा नि व॑र्तयते। स ततः॒ श्वश्वो॒ भूया॒न्भव॑न्नेति। प्रैव जा॑यते। त्रे॒ण्या श॑ल॒ल्या नि व॑र्तयेत। त्रीणि॑ त्रीणि॒ वै दे॒वाना॑मृ॒द्धानि॑। त्रीणि॒ छन्दाꣳ॑सि। त्रीणि॒ सव॑नानि। त्रय॑ इ॒मे लो॒काः॥३०॥

ऋ॒ध्यामे॒व तद्वी॒र्य॑ ए॒षु लो॒केषु॒ प्रति॑ तिष्ठति। यच्चा॑तुर्मास्यया॒ज्या॑त्मनो॒ नाव॒द्येत्। दे॒वेभ्य॒ आवृ॑श्च्येत। च॒तृ॒षु च॑तृषु॒ मासे॑षु॒ नि व॑र्तयेत। प॒रोक्ष॑मे॒व तद्दे॒वेभ्य॑ आ॒त्मनोऽव॑द्य॒त्यना॑व्रस्काय। दे॒वानां॒ वा ए॒ष आनी॑तः। यश्चा॑तुर्मास्यया॒जी। य ए॒वं वि॒द्वान्नि च॑ व॒र्तय॑ते॒ परि॑ च। दे॒वता॑ ए॒वाप्ये॑ति। नास्य॑ रु॒द्रः प्र॒जां प॒शून॒भि म॑न्यते॥३१॥

ए॒त्ये॒त्य॒यु॒ञ्ज॒तासु॑रा एति लो॒का म॑न्यते॥ [६]

आयु॑षः प्रा॒णꣳ सन्त॑नु। प्रा॒णादप॑ा॒नꣳ सन्त॑नु। अ॒पा॒नाद्व्या॒नꣳ सन्त॑नु। व्या॒नाच्चक्षुः॒ सन्त॑नु। चक्षु॑षः॒ श्रोत्र॒ꣳ सन्त॑नु।

श्रोत्रा॒न्मनः॒ सन्त॑नु। मन॑सो॒ वाच॒ꣳ सन्त॑नु। वा॒च आ॒त्मान॒ꣳ सन्त॑नु। आ॒त्मनः॑ पृथि॒वीꣳ सन्त॑नु। पृ॒थि॒व्या अ॒न्तरि॑क्ष॒ꣳ सन्त॑नु। अ॒न्तरि॑क्षा॒द्दिव॒ꣳ सन्त॑नु। दिवः॒ सुवः॒ सन्त॑नु॥३२॥

अ॒न्तरि॑क्ष॒ꣳ सन्त॑नु॒ द्वे च॑॥ [७]

इन्द्रो॑ दधी॒चो अ॒स्थभिः॑। वृ॒त्राण्यप्र॑तिष्कुतः। ज॒घान॑ नव॒तीर्नव॑। इ॒च्छन्नश्व॑स्य॒ यच्छिरः॑। पर्व॑ते॒ष्वप॑श्रितम्। तद्विदच्छर्य॒णाव॑ति। अत्राह॒ गोरम॑न्वत। नाम॒ त्वष्टु॑रपी॒च्यम्॑। इ॒त्था च॒न्द्रम॑सो गृ॒हे। इन्द्र॒मिद्गा॒थिनो॑ बृ॒हत्॥३३॥

इन्द्र॑म॒र्केभि॑र॒र्किणः॑। इन्द्रं॒ वाणी॑रनूषत। इन्द्र॒ इद्धर्यो॒ः सचा॑। सम्मि॑श्ल॒ आव॑चो॒ युजा॑। इन्द्रो॑ व॒ज्री हि॑र॒ण्यय॑ः। इन्द्रो॑ दी॒र्घाय॒ चक्ष॑से। आ सूर्य॑ꣳ रोहयद्दि॒वि। वि गोभि॒रद्रि॑मैरयत्। इन्द्र॒ वाजे॑षु नो अव। स॒हस्र॑प्रधनेषु च॥३४॥

उ॒ग्र उ॒ग्राभि॑रू॒तिभिः॑। तमिन्द्रं॑ वाजयामसि। म॒हे वृ॒त्राय॒ हन्त॑वे। स वृषा॑ वृष॒भो भु॑वत्। इन्द्रः॒ स दाम॑ने कृ॒तः। ओजि॑ष्ठः॒ स बले॑ हि॒तः। द्यु॒म्नी श्लो॒की स सो॒म्य॑ः। गि॒रा वज्रो॒ न सम्भृ॑तः। सब॑लो॒ अन॑पच्युतः। व॒व॒क्षुरु॒ग्रो अस्तृ॑तः॥३५॥

बृ॒हच्चास्तृ॑तः॥ [८]

दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आसन्। स प्र॒जाप॑ति॒रिन्द्रं॑ ज्ये॒ष्ठं पु॒त्रमप॒ न्य॑धत्त। नेदे॑न॒मसु॑रा॒ बली॑याꣳसोऽहन॒न्निति॑। प्र॒ह्लादो॑ ह॒ वै का॑याध॒वः। वि॒रोच॑न॒ꣳ स्वं पु॒त्रमप॒ न्य॑धत्त। नेदे॑नं दे॒वा

अ॑हन॒न्निति॑। ते दे॒वाः प्र॒जाप॑तिमुपस॒मेत्यो॑चुः। नारा॒जक॑स्य यु॒द्धम॑स्ति। इन्द्र॒मन्वि॑च्छा॒मेति॑। तं य॑ज्ञक्र॒तुभि॒रन्वै॑च्छन्॥३६॥

तं य॑ज्ञक्र॒तुभि॒र्नान्व॑विन्दन्। तमिष्टि॑भि॒रन्वै॑च्छन्। तमिष्टि॑भि॒रन्व॑विन्दन्। तदिष्टी॑नामिष्टि॒त्वम्। एष्ट॑यो ह॒ वै नाम॑। ता इष्ट॑य॒ इत्याच॑क्षते प॒रोक्षे॑ण। प॒रोक्ष॑प्रिया इव॒ हि दे॒वाः। तस्मा॑ ए॒तमा॑ग्नावैष्ण॒वमेका॑दशकपालं दीक्ष॒णीयं॒ निर॑वपन्। तद॑प॒द्रुत्या॑तन्वत। तान्प॑त्नीसंया॒जान्त॒ उपा॑नयन्॥३७॥

ते तद॑न्तमे॒व कृ॒त्वोद॑द्रवन्। ते प्रा॑य॒णीय॑म॒भि स॒मारो॑हन्। तद॑प॒द्रुत्या॑तन्वत। ताञ्छ॒य्य्वँ॑न्त॒ उपा॑नयन्। ते तद॑न्तमे॒व कृ॒त्वोद॑द्रवन्। त आ॑ति॒थ्यम॒भि स॒मारो॑हन्। तद॑प॒द्रुत्या॑तन्वत। तानिडा॑न्त॒ उपा॑नयन्। ते तद॑न्तमे॒व कृ॒त्वोद॑द्रवन्। तस्मा॑दे॒ता ए॒तद॑न्ता॒ इष्ट॑यः॒ सन्ति॑ष्ठन्ते॥३८॥

ए॒वꣳ हि दे॒वा अकु॑र्वत। इति॑ दे॒वा अ॑कुर्वत। इत्यु॒ वै म॑नु॒ष्याः॑ कुर्वते। ते दे॒वा ऊ॑चुः। यद्वा इ॒दमु॒च्चैर्य॒ज्ञेन॒ चरा॑म। तन्नोऽसु॑राः पा॒प्माऽनु॑विन्दन्ति। उ॒पा॒ꣳशू॑प॒सदा॑ चराम। तथा॒ नोऽसु॑राः पा॒प्मा नानु॑वेत्स्य॒न्तीति॑। त उ॑पा॒ꣳशू॑प॒सद॑मतन्वत। ति॒स्र ए॒व सा॑मिधे॒नीर॒नूच्य॑॥३९॥

स्रु॒वेणा॑घा॒रमा॒घार्य॑। ति॒स्रः परा॑ची॒राहु॑तीर्हु॒त्वा। स्रु॒वेणो॑प॒सदं॑ जुह॒वां च॑क्रुः। उ॒ग्रं वचो॒ अपा॑वधीन्त्वे॒षं वचो॒ अपा॑वधी॒ꣳ स्वाहेति॑। अ॒श॒न॒या॒पि॒पा॒से ह॒ वा उ॒ग्रं वचः॑। एन॑श्च॒ वैर॑हत्यं

च त्वेषं वचः। एतꣳ ह वाव तच्चतुर्धाविहितं पाप्मानं देवा अपजघ्निरे। तथो एवैतदेवंविद्यजमानः। तिस्र एव सामिधेनीरनूच्य। स्रुवेणाघारमाघार्य॥४०॥

तिस्रः पराचीराहुतीर्हुत्वा। स्रुवेणोपसदं जुहोति। उग्रं वचो अपावधीन्त्वेषं वचो अपावधीꣳ स्वाहेति। अशनयापिपासे ह वा उग्रं वचः। एनश्च वैरहत्यं च त्वेषं वचः। एतमेव तच्चतुर्धाविहितं पाप्मानं यजमानोऽप हते। तेऽभिनीयैवाहः पशुमाऽलभन्त। अह्न एव तद्देवा अवर्तिं पाप्मानं मृत्युमपजघ्निरे। तेनाभिनीयैव रात्रेः प्राचरन्। रात्रिया एव तद्देवा अवर्तिं पाप्मानं मृत्युमपजघ्निरे॥४१॥

तस्मादभिनीयैवाहः पशुमा लभेत। अह्न एव तद्यजमानोऽवर्तिं पाप्मानं भ्रातृव्यानप नुदते। तेनाभिनीयैव रात्रेः प्रचरेत्। रात्रिया एव तद्यजमानोऽवर्तिं पाप्मानं भ्रातृव्यानप नुदते। स एष उपवसथीयेऽहन्द्विदेवत्यः पशुरा लभ्यते। द्वयं वा अस्मिँल्लोके यजमानः। अस्थि च माꣳसं च। अस्थि चैव तेन माꣳसं च यजमानः सꣳस्कुरुते। ता वा एताः पञ्च देवताः। अग्नीषोमावग्निर्मित्रावरुणौ॥४२॥

पञ्चपञ्ची वै यजमानः। त्वङ्माꣳसꣳ स्नावाऽस्थि मज्जा। एतमेव तत्पञ्चधाविहितमात्मानं वरुणपाशान्मुञ्चति। भेषजतायै निर्वरुणत्वाय। तꣳ सप्तभिश्छन्दोभिः प्रातरह्वयन्।

तस्मा॑त्स॒प्त च॑तुरुत्त॒राणि॒ छन्दा॑ꣳसि प्रातरनुवा॒केऽनू॑च्यन्ते। तमे॒तयो॑पस॒मेत्योपा॑सीदन्। उपा॑स्मै गायता नर॒ इति॑। तस्मा॑दे॒तया॑ बहिष्पवमा॒न उ॑प॒सद्यः॑॥४३॥

ऐ॒च्छ॒न्न॒न॒य॒ꣳस्ति॒ष्ठ॒न्ते॒ऽनूच्या॒नूच्य॑ स्रु॒वेणा॑घा॒रमा॒घार्य॒ रात्रि॑या ए॒व तद्दे॒वा अव॑र्तिं पा॒प्मानं॑ मृ॒त्युमप॑जघ्निरे मि॒त्रावरु॑णौ॒ नव॑ च (दे॒वा यज॑मानो दे॒वा दे॒वा यज॑मानो॒ यज॑मानः॒ प्राच॑रं॒ प्रच॑रे॒दाल॑भ॒न्ताल॑भेत मृ॒त्युमप॑जघ्निरे॒ भ्रातृ॑व्यान्॥)॥ [९]

स स॑मु॒द्र उ॑त्तर॒तः प्राज्व॑लद्भूम्य॒न्तेन॑। ए॒ष वाव स स॑मु॒द्रः। यच्चात्वा॑लः। ए॒ष उ॑वे॒व स भू॑म्य॒न्तः। यद्वे॑द्य॒न्तः। तदे॒तत्त्रि॑श॒लं त्रि॑पूरु॒षम्। तस्मा॒त्तं त्रि॑वि॒तस्तं ख॑नन्ति। स सु॑वर्णरज॒ताभ्यां॑ कु॒शीभ्यां॒ परि॑गृहीत आसीत्। तं यद॒स्या अध्य॒जन॑यन्। तस्मा॑दादि॒त्यः॑॥४४॥

अथ॒ यत्सु॑वर्णरज॒ताभ्यां॑ कु॒शीभ्यां॒ परि॑गृहीत॒ आसी॑त्। साऽस्य॑ कौशि॒कता॑। तं त्रि॒वृता॒ऽभि प्रास्तु॑वत। तं त्रि॒वृताऽद॑दत। तं त्रि॒वृताऽह॑रन्। याव॑ती त्रि॒वृतो॒ मात्रा॑। तं प॑ञ्चद॒शेना॒भि प्रास्तु॑वत। तं प॑ञ्चद॒शेनाद॑दत। तं प॑ञ्चद॒शेनाह॑रन्। याव॑ती पञ्चद॒शस्य॒ मात्रा॑॥४५॥

तꣳ स॑प्तद॒शेना॒भि प्रास्तु॑वत। तꣳ स॑प्तद॒शेनाद॑दत। तꣳ स॑प्तद॒शेनाह॑रन्। याव॑ती सप्तद॒शस्य॒ मात्रा॑। तस्य॑ सप्तद॒शेनं॑ ह्रि॒यमा॑णस्य॒ तेजो॒ हरो॑ऽपतत्। तमे॑कवि॒ꣳशेना॒भि प्रास्तु॑वत। तमे॑कवि॒ꣳशेनाद॑दत। तमे॑कवि॒ꣳशेनाह॑रन्। याव॑त्येकवि॒ꣳशस्य॒ मात्रा॑। ते यत्त्रि॒वृता॑ स्तु॒वते॑॥४६॥

त्रिवृतैव तद्यजमानमाददते। तं त्रिवृतैव हरन्ति। यावती त्रिवृतो मात्राः। अग्निर्वै त्रिवृत्। यावद्वा अग्नेर्दहतो धूम उदेत्यानु व्येति। तावती त्रिवृतो मात्राः। अग्नेरेवैनं तत्। मात्राः सायुज्यꣳ सलोकताँ गमयन्ति। अथ यत्पञ्चदशेन स्तुवते। पञ्चदशेनैव तद्यजमानमाददते॥४७॥

तं पञ्चदशेनैव हरन्ति। यावती पञ्चदशस्य मात्राः। चन्द्रमा वै पञ्चदशः। एष हि पञ्चदश्यामपक्षीयते। पञ्चदश्यामापूर्यते। चन्द्रमस एवैनं तत्। मात्राः सायुज्यꣳ सलोकताँ गमयन्ति। अथ यत्सप्तदशेन स्तुवते। सप्तदशेनैव तद्यजमानमाददते। तꣳ सप्तदशेनैव हरन्ति॥४८॥

यावती सप्तदशस्य मात्राः। प्रजापतिर्वै सप्तदशः। प्रजापतेरेवैनं तत्। मात्राः सायुज्यꣳ सलोकताँ गमयन्ति। अथ यदेकविꣳशेन स्तुवते। एकविꣳशेनैव तद्यजमानमाददते। तमेकविꣳशेनैव हरन्ति। यावत्येकविꣳशस्य मात्राः। असौ वा आदित्य एकविꣳशः। आदित्यस्यैवैनं तत्॥४९॥

मात्राः सायुज्यꣳ सलोकताँ गमयन्ति। ते कुश्यौ। व्यघ्नन्। ते अहोरात्रे अभवताम्। अहरेव सुवर्णाऽभवत्। रजता रात्रिः। स यदादित्य उदेति। एतामेव तत्सुवर्णाँ कुशीमनु समेति। अथ यदस्तमेति। एतामेव तद्रजतां कुशीमनुसंविशति। प्रह्लादो ह वै कायाधवः। विरोचनꣳ

स्वं पुत्रमुदास्यत्। स प्रदरोऽभवत्। तस्मात्प्रदरादुदकं नाचामेत्॥५०॥

आदित्यः पञ्चदशस्य मात्रां स्तुवते पञ्चदशेनैव तद्यजमानमाददते सप्तदशेनैव हरन्त्यादित्यस्यैवैनं तद्विंशति चत्वारि च॥ [१०]

ये वै चत्वारः स्तोमाः। कृतं तत्। अथ ये पञ्च। कलिः सः। तस्माच्चतुष्टोमः। तच्चतुष्टोमस्य चतुष्टोमत्वम्। तदाहुः। कतमानि तानि ज्योतीꣳषि। य एतस्य स्तोमा इति। त्रिवृत्पञ्चदशः सप्तदश एकविꣳशः॥५१॥

एतानि वाव तानि ज्योतीꣳषि। य एतस्य स्तोमाः। सोऽब्रवीत्। सप्तदशेन ह्रियमाणो व्यलेशिषि। भिषज्यत मेति। तमश्विनौ धानाभिरभिषज्यताम्। पूषा करम्भेण। भारती परिवापेण। मित्रावरुणौ पयस्यया। तदाहुः॥५२॥

यदश्विभ्यां धानाः। पूष्णः करम्भः। भारत्यै परिवापः। मित्रावरुणयोः पयस्याऽथ। कस्मादेतेषाꣳ हविषामिन्द्रमेव यजन्तीति। एता ह्येनं देवता इति ब्रूयात्। एतैर्हविर्भिरभिषज्यꣳस्तस्मादिति। तं वसवोऽष्टाकपालेन प्रातः सवनेऽभिषज्यन्। रुद्रा एकादशकपालेन माध्यं दिने सवने। विश्वे देवा द्वादशकपालेन तृतीयसवने॥५३॥

स यदष्टाकपालान्प्रातः सवने कुर्यात्। एकादशकपालान्माध्यं दिने सवने। द्वादशकपालाꣳस्तृतीयसवने। विलोम तद्यज्ञस्य क्रियेत। एकादशकपालानेव प्रातः सवने कुर्यात्।

एकादशकपालान्माध्यं दिने सवने। एकादशकपालाꣳ-स्तृतीयसवने। यज्ञस्य सलोमत्वाय। तदाहुः। यद्वसूनां प्रातः सवनम्। रुद्राणां माध्यं दिनꣳ सवनम्। विश्वेषां देवानां तृतीयसवनम्। अथ कस्मादेतेषाꣳ हविषामिन्द्रमेव यजन्तीति। एता ह्येनं देवता इति ब्रूयात्। एतैर्हविर्भिरभि-षज्यꣳस्तस्मादिति॥५४॥

एकविꣳश आहुस्तृतीयसवने प्रातः सवनं पञ्च च॥ [११]

तस्यावाचोऽवपादादबिभयुः। तमेतेषु सप्तसु छन्दः स्वश्रयन्। यदश्रयन्। तच्छ्रायन्तीयस्य श्रायन्तीयत्वम्। यदवारयन्। तद्वारवन्तीयस्य वारवन्तीयत्वम्। तस्यावाच एवावपादादबिभयुः। तस्मा एतानि सप्त चतुरुत्तराणि छन्दाꣳस्युपादधुः। तेषामति त्रीण्यरिच्यन्त। न त्रीण्युदभवन्॥५५॥

स बृहतीमेवास्पृशत्। द्वाभ्यामक्षराभ्याम्। अहोरात्राभ्यामेव। तदाहुः। कतमा सा देवाक्षरा बृहती। यस्यान्तत्प्रत्यतिष्ठत्। द्वादश पौर्णमास्यः। द्वादशाष्टकाः। द्वादशामावास्याः। एषा वाव सा देवाक्षरा बृहती॥५६॥

यस्यान्तत्प्रत्यतिष्ठदिति। यानि च छन्दाꣳस्यत्यरिच्यन्त। यानि च नोदभवन्। तानि निर्वीर्याणि हीनान्यमन्यन्त। साऽब्रवीद्बृहती। मामेव भूत्वा। मामुप सꣳश्रयतेति। चतुर्भिरक्षरैरनुष्टुग्बृहतीं नोदभवत्। चतुर्भिरक्षरैः पङ्क्तिर्बृहती-

मत्यरिच्यत। तस्यामेतानि चत्वार्यक्षराण्यपच्छिद्यादधात्॥५७॥

ते बृहती एव भूत्वा। बृहतीमुप समश्रयताम्। अष्टाभिरक्षरैरुष्णिग्बृहतीं नोदभवत्। अष्टाभिरक्षरैस्त्रिष्टुग्बृहतीमत्यरिच्यत। तस्यामेतान्यष्टावक्षराण्यपच्छिद्यादधात्। ते बृहती एव भूत्वा। बृहतीमुप समश्रयताम्। द्वादशभिरक्षरैर्गायत्री बृहतीं नोदभवत्। द्वादशभिरक्षरैर्जगती बृहतीमत्यरिच्यत। तस्यामेतानि द्वादशाक्षराण्यपच्छिद्यादधात्॥५८॥

ते बृहती एव भूत्वा। बृहतीमुप समश्रयताम्। सोऽब्रवीत्प्रजापतिः। छन्दाꣳसि रथो मे भवत। युष्माभिरहमेतमध्वानमनु सञ्चराणीति। तस्य गायत्री च जगती च पक्षावभवताम्। उष्णिक्क त्रिष्टुप्च प्रष्ठौ। अनुष्टुप्च पङ्क्तिश्च धुर्यौ। बृहत्येवोद्धिरभवत्। स एतं छन्दोरथमास्थाय। एतमध्वानमनु समचरत्। एतꣳ ह वै छन्दोरथमास्थाय। एतमध्वानमनु सञ्चरति। येनैष एतत्सञ्चरति। य एवं विद्वान्त्सोमेन यजते। य उ चैनमेवं वेद॥५९॥

अभवन्वाव सा देवाक्षरा बृहत्यदधाद्द्वादशाक्षराण्यपच्छिद्यादधादास्थाय षट्च॥ [१२]

अग्नेः कृत्तिका यत्पुण्यं देवस्य सवितुर्ब्रह्मवादिनः कत्यृतमेव देवा वा आयुषः प्राणमिन्द्रो दधीचो देवासुराः स प्रजापतिः स समुद्रो ये वै चत्वारस्तस्यावाचो द्वादश॥१२॥

अग्नेः कृत्तिका देवगृहा ऋतमेवध्यामेव तिस्रः परांचीर्ये वै चत्वारो नवपञ्चाशत्॥५९॥

अ॒ग्नेः कृत्ति॑का॒ य उ॑ चैनमे॒वं वेद॑॥

हरिः॑ ओम्॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके पञ्चमः प्रपाठकः समाप्तः॥

This PDF was downloaded from http://stotrasamhita.github.io.
GitHub: http://stotrasamhita.github.io | http://github.com/stotrasamhita
Credits: http://stotrasamhita.github.io/about/